

GEÇMİŐTEN GELECEĐE İNEBOLU

Tarih, Arkeoloji, Kùltür ve Ekonomi

ŐERİF DEMİR

ORÇUN NALEZEN

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	312383
Tas. No:	956.12 6666

Ankara 2023

GEÇMİŐTEN GELECEĐE İNEBOLU

Tarih, Arkeoloji, Kùltür ve Ekonomi

ŐERİF DEMİR

ORÇUN NALEZEN

ISBN: 978-625-6591-16-5

Basım Tarihi: Kasım, 2023 - Ankara

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Deniz AĐCA

Sayfa Düzeni-Kapak Tasarım
Nurhan AY

Baskı & Cilt
Berikan Ofset Matbaa
Ergazi Mh. 2306 Sk. No: 70 Y.Mahalle-Gersan/ANKARA

BERİKAN YAYINEVİ
Kùltür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6 Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 - Belgegeçer: (0312) 232 14 99

© Copyright 2023

BERİKAN YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 47109

Bu baskının bütün hakları yazarlarına aittir. Yazarların yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan yazıların bütün sorumluluğu yazarlarına aittir.

ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA KASTAMONU VE İNEBOLU ŞEHİTLERİ

Celil BOZKURT*

Giriş

Viyana Kongresinde oluşan Avrupa Uyumu, 19. Yüzyılın sonlarında Almanya'nın büyük bir güç olmasıyla birlikte bozulmaya başladı. Kıta devletlerine göre milli birliğini geç kuran Almanya; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Asya ve Afrika'daki sömürgelerine karşı kendi hâkimiyet sahasını kurmak amacındaydı. Almanya, bu nedenle Ortadoğu ve Balkanları kontrol eden Osmanlı Devleti'yle yakınlaşmaya başladı. Ayrıca 1882 yılında Avusturya-Macaristan ve İtalya ile birlikte Üçlü İttifak'ı kurdu.¹ Osmanlı Devleti'nden Berlin-Bağdat demiryolunun imtiyazını alan Almanya; Mısır, Basra Körfezi ve Hindistan yolunu tehdit etmeye başladı. Buna karşı İngiltere, Fransa ve Rusya, 1907 yılında Üçlü İtilafı kurarak Almanya'nın bölgede artan nüfuzunu kırmaya çalıştı.²

20. Yüzyılın başında iki bloğa ayrılan Avrupa, küresel düzenin bozulmasıyla birlikte hızla savaş ortamına sürüklendi. Nihayet Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliyahı Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi, dört yıl sürecek olan kanlı ve yıkıcı bir savaşın başlamasına neden oldu. Osmanlı Devleti, çok geçmeden bu savaşın dışında kalamayacağını fark etti. Öncelikle İngiltere, Fransa ve Rusya ile bir ittifak kumaya çalışan Osmanlı Devleti, bu girişiminde başarısız oldu. Bunun üzerine İttihat ve Terakki Hükümeti, Almanya ile 2 Ağustos 1914 tarihinde gizli bir ittifak kurdu. Daha sonra Karadeniz'de Türk donanmasını komuta eden Alman Amiral Suchon, 27-28 Ekim'de Rus limanlarına saldırdı. Bunun üzerine 2 Kasım'da Rusya, 5 Kasım'da da İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Osmanlı Devleti de 11 Kasım 1914'te bu devletlere savaş açarak Birinci Dünya Savaşı'na dâhil oldu.³

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas, Kanal, Çanakkale, Irak, Suriye-Filistin ve Hicaz-Yemen Cephelerinde mücadele etti. Ayrıca Galiciya, Makedonya ve Romanya Cephelerinde de Müttefiklere destek oldu. Bunlardan Kafkas ve Kanal Cepheleri, taarruz; Çanakkale, Irak, Suriye-Filistin ve Hicaz-Yemen Cepheleri, savunma cepheleriydi.⁴ Özellikle Çanakkale Cephesi, her iki tarafın da ağır zayıt verdiği ve yıprandığı bir cephe oldu. Bu bildiride Çanakkale Savaşlarında şehit olan Kastamonu ve İnebolu askerler konu edilecektir. Bu bağlamda Milli Savunma Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde "Şehitlerimiz" başlığında bulunan veriler kullanılacaktır. Bunun yanı sıra bazı telif eser ve makalelere müracaat edilecektir.

Çanakkale Cephesi

Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Boğazları, savaşın seyrini değiştirebilecek stratejik bir konumdaydı. İngilizlere göre Boğazlara yönelik başarılı bir hareket, Türk ordusunu ikiye bölebilir, İstanbul ve Boğazları İtilaf devletlerin kontrolüne sokabilirdi. Böylelikle, Rusya ile iletişim kurulabilir ve Rusya'nın zengin tahıl ambarlarından istifade edilebilirdi. Ayrıca, savaşta çekimser kalan Balkan devletlerini İtilafın yanında savaşa sokabilirdi.⁵ Bu amaçla, İngiltere ve Fransa donanması, 19 Şubat 1915'te Çanakkale Boğazı'na saldırdı. Çanakkale Savaşları'nın ilk ayağını teşkil eden deniz savaşları 18 Mart 1915'te Türklerin kesin bir zaferiyle sonuçlandı. Ardından, İtilaf güçleri 25 Nisan 1915'te Gelibolu Yarımadasını ele geçirmek için karaya asker çıkardı. Kara savaşında da büyük bir Türk direnişiyi karşılayan İtilaf güç-

* Doç. Dr. Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

¹ Kadir Kon, *Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İslam Stratejisi*, Küre Yayınları, İstanbul 2013, s.24.

² Murat Belge, *Militarist Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.353.

³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1984, s.107-110.

⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.111-114.

⁵ A. Thomazi, *Çanakkale Deniz Savaşı*, (Çeviren: Hüseyin Işık), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1997, s.7.

leri, 1916 Ocağı'nda Gelibolu'yu tamamen tahliye ettiler.⁶

Çanakkale Savaşları, sonuçları itibarıyla Birinci Dünya Savaşı'nın en az iki yıl daha uzamasına neden oldu. Türk tarafının başarısı, Osmanlı Devleti'nin savaş dışı kalmasını ve dolayısıyla parçalanmasını geçici olarak önledi. Ayrıca elde edilen başarı, Türk Milleti'nin milli ve direnme gücünü artırırken savaş sonrasında gerçekleştirilen Millî Mücadele'nin millî motivasyon ve moral kaynaklarından birisi oldu. Nihayet bu savaşların en önemli özelliklerinden birisi de müstakbel Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal'i ortaya çıkarmasıdır.⁷

Çanakkale Cephesinde Zayıt Durumu

Gelibolu Yarımadası, tarihin gördüğü en kanlı savaşlardan birine sahne oldu. Savaşın sonunda ortaya çıkan zayıt her iki taraf adına da ürkütücü boyuttaydı. Çanakkale muharebelerine katılan Türk kuvvetleri, çok kez parça parça kullanılmış, bu yüzden de emir komuta ilişkileri birbirine karışmıştır. Bu nedenle zayıtın saptanması ve zamanında asıl komutanlıklarına bildirilmesinde aksamalar yaşanmıştır. Bu durum Türk tarafının zayıtı konusunda farklı rakamların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türk tarafının zayıtı, savaşın başından 24 Kasım 1915'e geçen 8.5 aylık zaman zarfında 566 subay, 54.141 er toplam 54.707 şehit; 957 si subay, 88.839 er olmak üzere 89.796 yaralı; kayıp, esir, hastanede ölen, hava değişimi alanlar ile birlikte 181.184'e ulaşmıştır. 5. Ordu Komutanlığı'nın Başkomutanlık Vekâletine sunduğu zayıt raporlarına göre Türklerin zayıtı toplamda 213.882 idi. Başka bir zayıt çizelgesine göre Türk zayıtı, Aralık 1915 sonuna kadar 210.695; 9 Ocak 1916'a kadar 213.187 olarak hesaplanmıştır. Diğer taraftan, İngilizler 205 bin, Fransızlar ise 47 bin zayıt vermişlerdir.⁸ Çanakkale savaşlarında gerek ülke Türkiye ve gerekse Türkiye dışından binlerce asker şehit oldu. Milli Savunma Bakanlığı'nın kaynaklarına göre Çanakkale Savaşlarında en çok şehit veren iller ve şehit sayıları aşağıdaki gibidir:⁹

ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA ŞEHİT İLLER		
Sıra	İlin Adı	Şehit Sayısı
1.	Bursa	4092
2.	Balıkesir	2718
3.	Konya	2488
4.	Kastamonu	2425
5.	Denizli	2195
6.	Manisa	2174
7.	Çanakkale	1788
8.	Ankara	1772
9.	Aydın	1746
10.	İzmir	1720

Görüldüğü üzere Çanakkale Savaşlarında en çok şehit veren il, seferberlik sahasında bulunan Bursa'dır. Bursa'nın yoğun nüfusu, karadan ve denizden yapılan ulaşım imkânları ve elbette vatana olan güçlü bağlar, çok sayıda şehit vermesine zemin hazırladı. Aynı şekilde seferberlik sahasında bulunan ve cephe hattına yakın olan Balıkesir, Bursa'dan sonra en çok şehidi veren il durumundadır. Çanakkale kara savaşlarının uzaması ve yeni askerlere ihtiyaç duyulmasıyla birlikte seferberlik sahasının genişlediği görülmektedir. Bu bağlamda Konya, Kastamonu, Denizli ve Manisa'nın iki binden fazla şehir verdiği görülmektedir.

Milli Savunma Bakanlığı'nın kaynaklarına göre Çanakkale Savaşlarında en çok şehit veren ilçeler de aşağıdaki gibidir:¹⁰

ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA ŞEHİT İLÇELER			
Sıra	İlçe	Bağlı bulunduğu il	Şehit sayısı
1.	Orhaneli	Bursa	1034
2.	Mustafa Kemal Paşa	Bursa	690
3.	Biga	Çanakkale	649
4.	Taşköprü	Kastamonu	600
5.	Cide	Kastamonu	578

İlçe bazında en çok şehidi veren ilçeler, il bazında en çok şehidi veren Bursa'ya bağlı ilçelerdir. Günümüzde Bursa'nın Dağ Yöresi olarak da bilinen Orhaneli ilçesi, birçok ilden fazla şehit vermesiyle dikkat çekmekte-

⁶ *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915-9 Ocak 1916)*, (Hazırlayan: İrfan Tekşüt), V. Cilt, III. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012, s.465.

⁷ Enis Şahin, "Kronolojik Çanakkale Savaşları Tarihi (3 Kasım 1914 - 9 Ocak 1916)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 73, 2009, s.108-109.

⁸ Tekşüt, a.g.e., s.465-466.

⁹ <https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapsi/SehitListesi>

¹⁰ <https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapsi/SehitListesi>

dir. Aynı şekilde Bursa'ya bağlı Mustafa Kemal Paşa, en çok şehidi veren ikinci ilçe durumundadır.

Savaş hattında bulunan Çanakkale'nin Biga ilçesi, en çok şehidi veren üçüncü ilçe olarak gözükmektedir. Bunların dışında cephe hattına oldukça uzak olan Kastamonu'nun Taşköprü ve Cide ilçeleri, en çok şehit veren diğer ilçelerdir. Burada Kastamonu halkının devlete olan güçlü bağlarını ve fedakârlığını bu tablo üzerinden okumak mümkündür. Kastamonu'nun ilçeler bazında verdiği şehitler ve sayıları aşağıdaki gibidir:¹¹

ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA İLÇELERE GÖRE KASTAMONU ŞEHİTLERİ	
Abana	9
Ağlı	20
Araç	369
Azdavay	65
Bozkurt	6
Cide	578
Çatalzeytin	16
Daday	204
Devrekani	52
Doğanyurt	23
Hanönü	12
İhsangazi	15
İnebolu	127
Küre	108
Merkez	125
Pınarbaşı	38
Seydiler	31
Şenpazar	32
Taşköprü	600
Tosya	233

Görüldüğü üzere Kastamonu'nun en çok şehit veren ilçeleri Taşköprü, Cide ve Araç olarak dikkat çekmektedir.

Yine Tosya, Daday, İnebolu ve Küre ilçeleri de yoğun şehit veren ilçeler konumundadır. Bunlardan İnebolu, hem Çanakkale Savaşlarında hem de Milli Mücadele'de önemli roller oynamış bir ilçedir. İlçenin topografyasından kaynaklı jeopolitik konumu ve bir liman kıymetinde olması her dönemde vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Milli Savunmanın kaynaklarına göre, Çanakkale Savaşlarında İnebolu'nun köyler bazındaki şehitleri aşağıdaki gibidir:¹²

İNEBOLU ŞEHİTLERİ			
Yakuboyu	4	Deliktaş	1
Bayıralan	1	Yamaç	2
Soğukpınar	1	Toylukaya	3
Aktaş	1	Dikili	1
Uluyol	2	Uğrak	1
Beyler	2	Belen	1
Gökçün	1	Üçevler	1
Özbaşı	1	Kabalarsökü	1
Çamlıca	1	Karabey	1
Çiçekyazı	1	İkiyaka	1
Çubuk	1	Şamoğlu	1
Belirsiz	97		
Toplam			127

İnebolu şehitlerinin vefat ettiği yerler de aşağıdaki gibi gösterilebilir:¹³

İNEBOLU ŞEHİTLERİNİN VEFAT ETTİĞİ YERLER	
Güreba-i Müslimin Hastanesi	Birinci Hatt-i Müdafaa
Arıburnu Muharabesi	Maçka Hastanesi
Seddülbahir	Domuzburnu Muharabesi
Mekteb-i Harbiye Hastanesi	Kireçtepe
Cenub Grubu Sevk Mecruhin Hastanesi	Şehir Emaneti Mecruhin Askeri Hastanesi
Kerevizdere	Kayatepe
Şimal Grubu Sevk Mecruhin Hastanesi	11 Ağır Mecruhin Hastanesi
Hilal-i Ahmer Taksim Hastanesi	Çatlak Dere Muharebesi
Gümüşsuyu Hastanesi	Babtoma 2. Cerrahi Hastanesi

¹¹ <https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapisi/SehitListesi>

¹² <https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapisi/SehitListesi>

¹³ <https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapisi/SehitListesi>

Kanlı Dere Muharebesi	Çatlaektepe
Yanbaşı Köyü	İstablâd
Taşlıtepe Hücumu	Gülhane
Şahintepe	Haydarpaşa Hastanesi
Sığındere	Domuzderesi
Bahriye Merkez Hastanesi	Cesaret Tepesi sırtlarında
Kale-i Sultaniye Mevki Hastanesi	Kırte Muharebesi
Adatepe Muharebesi	Triyandafil Çiftliği
Merkez Tepe	Çanakkale Hastanesi
Maltepe	Beyoğlu Hilal-i Ahmer Hastanesi
Taşkılla Hastanesi	Yeşiltepe Muharebesi
Hilal-i Ahmer Kadırga Hastanesi	Feriköy Mecruhın Hastanesi

İnebolu şehitlerinin çoğunun Arıburnu, Seddülbahir, Kerevizdere ve Sığındere gibi cephe hattında gerçekleşen muharebelerde vefat ettiği görülmektedir. Diğerlerinin de Çanakkale ve civarında bulunan hastanelerde şehit olduğu fark edilmektedir. İnebolu şehitlerinin bağlı bulunduğu birlikler ise aşağıdaki gibi gösterilebilir;¹⁴

İNEBOLU ŞEHİTLERİNİN BAĞLI OLDUĞU BİRLİKLER	
1. Kolordu	25. Alay
15. Kolordu	11. Alay
3. Kolordu	62. Alay
6. Kolordu	41. Alay
2. Kolordu	55. Alay
5. Kolordu	33. Alay
4. Kolordu	56. Alay
14. Fırka	134. Alay
6. Fırka	57. Alay
7. Alay	15. Alay
16. Alay	36. Alay

Çok farklı birliklere mensup İnebolulu askerlerin özellikle 3, 5, 2 ve 4. Kolordularda şehit oldukları dikkat çekmektedir. Bunların dışında farklı alay ve fırkalara mensup şehitlerin de bulunduğu görülmektedir.

Sonuç

Çanakkale Savaşları, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda en çok şehit verdiği cephe oldu. Savaşın dar bir cephe hattında vuku bulması ve gittikçe uzayan bir sürece yayılması şehit sayısının artmasına neden oldu. Seferberlik Kanunu gereğince cephe hattına yapılan asker sevkıyatı çevre illerden sağlandı. Fakat savaşın gittikçe uzaması ve yeni asker kaynağına ihtiyaç duyulmasıyla birlikte ülkenin farklı bölgelerinden asker sevkıyatı yapıldı. Bu bağlamda Kastamonu, Çanakkale Cephesine yoğun miktarda asker sevk eden illerden birisi oldu. Milli Savunma Bakanlığı'nın resmi kayıtlarına göre Kastamonu, seferberlik sahası dışında kalmasına rağmen, Çanakkale Savaşlarında en çok şehit veren 4. il oldu. Yine Türkiye genelinde ilçe bazında en çok şehit veren Taşköprü ve Cide ilçeleri, Kastamonu'ya bağlıydı. Bu tablo, Kastamonu'nun sadece Milli Mücadele'de değil, aynı zamanda Çanakkale Savaşlarında da örnek bir vatanseverlik sergilediğini göstermektedir.

Kastamonu'nun Çanakkale Savaşlarında en çok şehidi veren ilçelerinden birisi de İnebolu'ydu. İnebolu, topografik özellikleri ve bir liman kıymetinde olması hasebiyle stratejik bir öneme sahipti. Bu limanın lojistik imkânları, ilçenin ülke savunmasında hem Birinci Dünya Savaşı'nda hem de Milli Mücadele'de önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir. Milli Savunma Bakanlığı'nın kayıtlarına göre İnebolu, Çanakkale Savaşları'nda 127 şehit verdi. Şehitlerin büyük çoğunluğunun cephenin farklı hatlarında, bir kısmının da civar hastanelerde vefat ettiği anlaşılmaktadır. Yine şehitlerin ağırlıklı olarak 2, 3, 4 ve 5. Kolordulara mensup oldukları görülmektedir. Bütün bunlar İnebolu'nun devlete ve tarihe bağlılık bağlamında Türk tarihinin seçkin bir sayfasını oluşturduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasal Tarihi 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1984.

Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915-9 Ocak 1916), (Hazırlayan: İrfan Tekşüt), V. Cilt, III. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012

Belge, Murat, *Militarist Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

Kon, Kadir, *Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İslam Stratejisi*, Küre Yayınları, İstanbul 2013.

Şahin, Enis, "Kronolojik Çanakkale Savaşları Tarihi (3 Kasım 1914 - 9 Ocak 1916)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 73, 2009, s.107-164.

Thomazi, A, *Çanakkale Deniz Savaşı*, (Çeviren: Hüseyin Işık), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1997.

İnternet Kaynakları

<https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapsi/SehitListesi>

¹⁴ <https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapsi/SehitListesi>